PRAWO RODZINNE

INFORMATOR POWIATU JAROCIŃSKIEGO

W INFORMATORZE:

1. Małżeństwo .....str. 2
2. Rozwód .....str. 3
3. Separacja .....str. 4
4. Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec dzieci .....str. 5
5. Obowiązek alimentacyjny wobec małżonka .....str. 6
6. Władza rodzicielska i kontakty z dziećmi .....str. 8

Fundacja Auditorium

2021

1. MAŁŻEŃSTWO

Rodzina jest podstawową komórką społeczną. Z pojęciem rodziny bezpośrednio wiąże się również małżeństwo. Zarówno rodzina, jak i małżeństwo objęte są ochroną i opieką Państwa Polskiego, zagwarantowaną w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Czy wiesz, że…

Polskie prawo definiuje małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny. Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński.

Małżeństwo może również zostać zawarte w obecności duchownego, gdy mężczyzna i kobieta oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła oraz małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, a kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa (tzw. małżeństwo konkordatowe).

Przepisy ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (dalej: KRO) wskazują również sytuacje, w których zawarcie małżeństwa nie jest możliwe. Związku małżeńskiego nie może zawrzeć m.in.:

- osoba niemająca ukończonych lat osiemnastu (jednakże z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zezwolić na zawarcie małżeństwa kobiecie, która ukończyła lat szesnaście, a z okoliczności wynika, że zawarcie małżeństwa będzie zgodne z dobrem założonej rodziny);
- osoba ubezwłasnowolniona całkowicie;
- osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym (jeżeli jednak stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa i jeżeli osoba ta nie została ubezwłasnowolniona całkowicie, sąd może jej zezwolić na zawarcie małżeństwa);
- osoba, która pozostaje w zawartym już wcześniej związku małżeńskim;
- nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa krewni w linii prostej, rodzeństwo ani powinowaci w linii prostej (jednakże z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi);
- nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa przysposabiający i przysposobiony.

Ponadto małżeństwo może być unieważnione, jeżeli oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński zostało złożone:

- przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie

wyłączającym świadome wyrażenie woli;

- pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony;
- pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste.

Jak stanowi Kodeks rodzinny i opiekuńczy, małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie i są zobowiązani m.in. do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli.

2. ROZWÓD

W dzisiejszych czasach coraz częściej zdarza się jednak, że małżonkowie decydują się na rozwód. Kiedy w świetle prawa można ubiegać się o rozwód i jakie skutki on wywołuje?

Zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w sytuacji, gdy między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód.

Pod pojęciem zupełnego rozkładu pożycia rozumie się sytuację, w której ustały więzi fizyczne, duchowe i gospodarcze małżonków. Z kolei trwały rozkład pożycia to sytuacja, w której uwzględniając doświadczenie życiowe można rokować, iż powrót do małżonków do pożycia nie nastąpi.

Czy wiesz, że…

Art. 56 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wskazuje, kiedy rozwód nie jest dopuszczalny:

- *rozwód nie jest dopuszczalny pomimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia małżonków, jeżeli wskutek niego miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, albo*
- *rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli rozwodu żąda małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.*

Sąd, orzekając rozwód, stwierdza, czy i który z małżonków ponosi winę rozkładu pożycia. Jednakże na zgodne żądanie małżonków sąd zaniecha orzekania o winie – w tej sytuacji następują takie skutki, jak gdyby żaden z małżonków nie ponosił winy.

Ponadto, sąd w wyroku rozwodowym co do zasady rozstrzyga również o:

- władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków,

- kontaktach rodziców z dzieckiem,
- w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka,
- sposobie korzystania z mieszkania przez czas wspólnego w nim zamieszkiwania przez rozwiedzionych małżonków.

Na wniosek jednego z małżonków sąd może w wyroku orzekającym rozwód dokonać także podziału majątku wspólnego, jeżeli przeprowadzenie tego podziału nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu.

W niektórych przypadkach przepisy prawa przyznają jednemu z rozwiedzionych małżonków możliwość żądania alimentów (dla siebie) od drugiego rozwiedzionego małżonka.

W celu wszczęcia postępowania sądowego w sprawie o rozwód każdy z małżonków może złożyć pozew do Sądu Okręgowego. W sytuacji jednak, gdy rozwodu żąda małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, orzeczenie rozwodu uzależnione jest od wyrażenia zgody na rozwód przez drugiego małżonka.

Jak stanowi art. 41 Kodeksu postępowania sądowego powództwo o orzeczenie rozwodu wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Z braku takiej podstawy wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania strony pozwanej, a jeżeli i tej podstawy nie ma - sąd miejsca zamieszkania powoda.

Zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 1 ustawy z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych od pozwu o rozwód pobierana jest aktualnie opłata sądowa w wysokości 600 zł.

W ciągu trzech miesięcy od chwili uprawomocnienia się orzeczenia rozwodu małżonek rozwiedziony, który wskutek zawarcia małżeństwa zmienił swoje dotychczasowe nazwisko, może przez oświadczenie złożone przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego lub konsulem powrócić do nazwiska, które nosił przed zawarciem małżeństwa.

3. SEPARACJA

W niektórych sytuacjach alternatywą dla orzeczenia rozwodu może być orzeczenie separacji między małżonkami. Separacja stanowi wyjście dla małżonków, którzy z różnych powodów, np. religijnych, nie chcą orzeczenia rozwodu.

Jak stanowi art. 61(1) Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd orzekł separację, jeżeli pomiędzy małżonkami nastąpił zupełny rozkład pożycia. Rozkład pożycia w przypadku separacji nie musi więc być trwały (tak, jak w przypadku rozwodu).

Czy wiesz, że…

Pomimo zupełnego rozkładu pożycia orzeczenie separacji nie jest jednak

dopuszczalne, jeżeli wskutek niej miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeżeli z innych względów orzeczenie separacji byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Orzeczenie separacji wywołuje w części skutki podobne do rozwodu. Najważniejsza różnica pomiędzy wyżej wymienionymi instytucjami prawnymi polega na tym, że na skutek rozwodu małżeństwo zostaje rozwiązane (ustaje), natomiast przy separacji małżeństwo trwa nadal. Separacja może poprzedzać rozwód ale może też spełnić rolę paliatywną – tj. etap przejściowy w celu umożliwienia małżonkom nawiązania zerwanych więzi.

Należy mieć ponadto na uwadze, że w przypadku separacji:

- małżonek pozostający w separacji nie może zawrzeć kolejnego małżeństwa;
- jeżeli wymagają tego względy słuszności, małżonkowie pozostający w separacji obowiązani są do wzajemnej pomocy;
- na skutek separacji pomiędzy małżonkami powstaje ustrój rozdzielności majątkowej, co oznacza, że wszystko co małżonkowie nabędą staje się ich majątkiem osobistym, którym mogą zarządzać samodzielnie;
- orzeczenie separacji nie stoi na przeszkodzie wystąpienie w przyszłości z żądaniem rozwiązania małżeństwa przez rozwód;
- w postępowaniu o orzeczenie separacji sąd może orzec również o:
  - alimentach dla małżonka;
  - alimentach dla dzieci;
  - prawach rodzicielskich;
  - ustanowieniu kontaktów z dzieckiem;
  - sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania;
  - podziale mieszkania lub przyznania go jednemu z małżonków;
  - eksmisji małżonka;
  - podziale majątku wspólnego.

4. OBOWIĄZEK ALIMENTÓW RODZICÓW WOBEC DZIECI

Obowiązek alimentacyjny to nic innego jak obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania. Obowiązek ten obciąża członków najbliższej rodziny (np. rodzeństwo), jednakże zdecydowana większość spraw alimentacyjnych dotyczy stosunków między rodzicami a dziećmi.

Art. 133 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi, że rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania.

Poza powyższym wypadkiem uprawniony do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku.

Rodzice mogą natomiast uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one połączone z nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możności samodzielnego utrzymania się.

Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od:

- usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych oraz
- majątkowych możliwości zobowiązanego.

Co do zasady obowiązek alimentacyjny jest realizowany poprzez płatność określonych sum pieniężnych. Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może natomiast polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego. W takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych (np. drugiego rodzica, który nie zamieszkuje z dzieckiem i nie opiekuje się nim na co dzień) polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania dziecka.

Czy wiesz, że…

Na zakres świadczeń alimentacyjnych nie wpływają (a więc nie są brane pod uwagę przy ustalaniu wysokości alimentów) następujące świadczenia:

- *świadczenia z pomocy społecznej lub funduszu alimentacyjnego, o którym mowa w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, które podlegają zwrotowi przez zobowiązanego do alimentacji;*
- *świadczenia, wydatki i inne środki finansowe związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;*
- *świadczenie wychowawcze, o którym mowa w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (tzw. świadczenie 500+);*
- *świadczenia rodzinne, o których mowa w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych;*
- *rodzicielskie świadczenie uzupełniające, o którym mowa w ustawie z dnia 31 stycznia 2019 r. o rodzicielskim świadczeniu uzupełniającym.*

5. OBOWIĄZEK ALIMENTÓW WOBEC MAŁŻONKA

Kwestię **obowiązku alimentacyjnego wobec małżonka w przypadku rozwodu** reguluje art. 60 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.
Przepis ten zawiera trzy regulacje, dotyczące obowiązku alimentacyjnego między byłymi małżonkami

I. Niedostatek rozwiedzionego małżonka, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia

Przepis art. 60 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi, że małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzionego dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego oraz możliwościom zarobkowym i majątkowym zobowiązanego.

Z przytoczonego przepisu wynika zatem, że rozwiedziony małżonek, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia i który znajduje się w niedostatku, może żądać od drugiego małżonka rozwiedzionego (nawet niewinnego rozkładu pożycia) świadczenia alimentacyjnego. Przy ustalaniu wysokości alimentów bierze się w takim przypadku pod uwagę:

- usprawiedliwione potrzeby małżonka rozwiedzionego znajdującego się w niedostatku oraz
- możliwości zarobkowe i majątkowe małżonka rozwiedzionego, który został zobowiązań do płacenia alimentów.

Kluczowe znaczenie dla powyższej regulacji ma znaczenie niedostatku rozwiedzionego małżonka. Zgodnie z orzecznictwem sądowym o niedostatku rozwiedzionego małżonka można mówić wówczas, gdy własnymi siłami nie jest on w stanie zaspokoić swoich usprawiedliwionych potrzeb w całości lub w części. Przyczyną powodującą niedostatek u jednego z małżonków jest często konieczność zajęcia się wychowaniem dzieci i pracą w gospodarstwie domowym, na skutek czego nie miał on możliwości wykonywania działalności zarobkowej lub nie miał możliwości uzyskania kwalifikacji zawodowych wykonywania działalności zarobkowej, która – biorąc pod uwagę wiek, stan zdrowia, wykształcenie ogólne, zawód drugiego małżonka i dotychczasową pozycję społeczną obojga małżonków – byłaby dla niego odpowiednia.
Warto w tym kontekście zaznaczyć, że obowiązek alimentacyjny raczej nie powstanie w sytuacji, gdy poziom życia obojga rozwiedzionych małżonków jest zbliżony.

II. Istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego rozkładu pożycia

Przepis art. 60 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przewiduje, że jeżeli jeden z małżonków został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia, a rozwód pociąga za sobą istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego, sąd na żądanie małżonka niewinnego może orzec, że małżonek wyłącznie winny obowiązany jest przyczyniać się w odpowiednim zakresie do zaspokajania usprawiedliwionych potrzeb małżonka niewinnego, chociażby ten nie znajdował się w niedostatku.

Z przytoczonego przepisu wynika, że w sytuacji, gdy tylko jednemu

małżonkowi sąd przypisał wyłączną winę za rozkład pożycia małżeńskiego – drugi rozwiedziony małżonek nie musi popaść w niedostatek, aby żądać od byłego (winnego) małżonka alimentów. Wystarczające w takiej sytuacji jest jedynie pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego.

III. Wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego

W myśl art. 60 § 3 KRO obowiązek dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzionemu wygasa w razie zawarcia przez tego małżonka nowego małżeństwa. Jednakże gdy zobowiązanym jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek ten wygasa także z upływem pięciu lat od orzeczenia rozwodu, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, przedłuży wymieniony termin pięcioletni.

Ogólną regułą jest zatem, że wejście w kolejny związek małżeński rozwiedzionego małżonka (na rzecz którego zasądzone zostały alimenty), powoduje utratę przez niego prawa do otrzymywania alimentów od byłego małżonka.

Natomiast wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego nie powoduje wejście przez któregokolwiek z rozwiedzionych małżonków w związek nieformalny. Okoliczność ta może mieć natomiast znaczenie dla ustalenia wysokości alimentów. Można bowiem założyć, że do dochodu małżonka uprawnionego zasadniczo dolicza się dochód uzyskiwany przez nowego partnera.

Za obniżeniem świadczenia alimentacyjnego może również przemawiać fakt wstąpienia w kolejny związek małżeński przez małżonka rozwiedzionego, który zobowiązany został do zapłaty alimentów. Sąd w takim przypadku może bowiem wziąć pod uwagę jego obciążenia finansowe, związane z utrzymaniem nowej rodziny.

Jeżeli chodzi natomiast o **obowiązek alimentacyjny wobec małżonka w przypadku orzeczenia separacji** – odpowiednie zastosowanie znajdują tutaj regulacje opisane w punkcie I (tj. niedostatek małżonka, który nie został uznany za wyłącznie winnego rozkładu pożycia) oraz w punkcie II (istotne pogorszenie sytuacji materialnej małżonka niewinnego rozkładu pożycia).

W przypadku orzeczenia separacji nie stosuje się natomiast przepisu art. 60 § 3 KRO – obowiązek alimentacyjny obciążający małżonków pozostających w separacji nie jest ograniczony czasowo (w przeciwieństwie do obowiązku alimentacyjnego między rozwiedzionymi małżonkami).

6. WŁADZA RODZICIELSKA I KONTAKTY Z DZIEĆMI

Władza rodzicielska to prawa i obowiązki, które mają względem osoby małoletniej jej rodzice. Władza rodzicielska może przysługiwać rodzicom, którzy mają pełną zdolność do czynności prawnych. Co do zasady władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Władza rodzicielska obejmuje w szczególności

obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.

Rodzice zobowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień.

Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Zakazane jest stosowanie kar cielesnych wobec małoletnich.

Co istotne, rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Z kolei dziecko pozostające pod władzą rodzicielską powinno być rodzicom posłuszne,
a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.

Sąd, w określonych ustawą przypadkach, może orzec o zawieszeniu, ograniczeniu albo o pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga z rodziców.

Czy wiesz, że…

- *Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej*
- *wykonywania, przy czym o istotnych sprawach dziecka rodzice powinni decydować wspólnie.*
- *W przypadku braku porozumienia między rodzicami o ważnych dla dziecka kwestiach rozstrzyga sąd opiekuńczy.*

Niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.

Jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego z nich rodzice określają wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia; w braku porozumienia rozstrzyga sąd opiekuńczy. Sytuacja ma się podobnie, gdy dziecko nie przebywa u żadnego z rodziców, a pieczę nad nim sprawuje opiekun lub gdy zostało umieszczone w pieczy zastępczej.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje również sytuacje, w których sąd opiekuńczy ogranicza albo zakazuje kontaktów rodziców z dzieckiem.

Jak bowiem stanowi przepis art. 113 (2) KRO – jeżeli wymaga tego dobro dziecka,

sąd opiekuńczy ograniczy utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem.

Sąd opiekuńczy może w szczególności:

- zakazać spotykania się z dzieckiem;
- zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu;
- zezwolić na spotykanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd;
- ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość;
- zakazać porozumiewania się na odległość.

Z kolei jeżeli utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem poważnie zagraża dobru dziecka lub je narusza, sąd zakaże ich utrzymywania (art. 113 (3) Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Udzielanie nieodpłatnej pomocy prawnej oraz świadczenie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego stanowią zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej.

Projekt finansowany ze środków powiatu jarocińskiego.